

פרק רביעי - 'לולב וערבה'

דף מב

זמני מצוות החג, נטילת לולב וערבה בשבת

בשבת), מוליכין את לולביהן להר הבית, והחזנין מקבלין מהן וסודרין אותן על גב האצטבא, והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדים אותם לומר, כל מי שמגיע לולבי בידו, הרי הוא לו במתנה. למחר משכימין ובאין, והחזנין זורקין אותם לפניהם. והן מחטפין ומכין איש את חברו. וכשראו בית דין שבאו לידי סכנה, התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו.

1. **משנה:** לולב וערבה, ששה ושבעה. ההלל והשמחה, שמונה. סוכה וניסוך המים, שבעה. והחליל, חמשה וששה. לולב שבעה כיצד? יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת -- לולב שבעה. ושאר כל הימים ששה. ערבה שבעה כיצד? יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת -- ערבה שבעה. ושאר כל הימים ששה. מצות לולב כיצד? (יום טוב הראשון של חג שחל להיות

דף מג

לולב וערבה בשבת

הראשון חשוב יותר משאר הימים שהרי נוטלים בו אף בגבולין.

3. כאשר יוצא יום השביעי של החג בשבת ערבה דוחה את השבת כדי לפרסם שערבה היא מהתורה. אין חשש שמא יטלנו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים משום שערבה מסורה לבית דין. אולם אין נוטלים ערבה בכל ימות החג שלא יזלזלו בלולב ויאמרו שהיא לא מצווה חשובה כמו ערבה. (לא נדחה הטעם כדי לפרסמו – כך מוכח ברש"י, ד"ה 'האידינא נמי', וראה לחם משנה ז, כא.).

1. **למדנו במשנה** שרק כאשר שבת יוצאת ביום הראשון של החג לולב דוחה שבת. אם שבת יוצאת בשאר ימות החג לולב אינו דוחה שבת. רבה הסביר: לא נוטלים לולב בשבת מפני החשש שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד את הנענועים או את הברכה ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים, ולכן חכמים עקרו את המצווה בשב ואל תעשה.

2. כאשר יוצא היום הראשון של סוכות בשבת נוטלים בו לולב ולא גזרו שמא יעבירנו ברשות הרבים משום שנטילת לולב ביום

4. לאחר חורבן המקדש אין נטילת לולב בראשון או חביטת ערבה בשביעי דוחים שבת משום שבבבל לא בקיאים בקיבועא

דירחא ולכן אף בארץ ישראל שבקיאים בקיבועא דירחא אינם דוחים שבת.

דף מד

מצוות ערבה

כולם אלא בזקיפה בכהן אחד, ושמא אין המצווה אלא בתמימים ולא בבעלי מומים.

3. **ערבה במקדש** נלמד מפסוק או מהלכה

למשה מסיני כפי שלמדנו בדף לד. אולם

מצוות ערבה בגבולין אינו מהתורה אלא

מהנביאים. **לדעת רבי יוחנן** ערבה תקנת

נביאים. **לדעת רבי יהושע בן לוי** ערבה

מנהג נביאים. **אף לדעת רבי אלעזר בר צדוק**

ורב ערבה הוא מנהג נביאים ולא תקנה ולכן

הם חבטו (רש"י- מלשון נענוע) ולא בירכו.

4. ערבה צריכה שיעור. **לדעת רב נחמן:**

השיעור הוא שלשה בדי עלין לחין. **לדעת**

רב ששת אפילו עלה אחד בכד אחד.

1. במצוות לולב תקנו ליטול שבעה ימים זכר למקדש ואילו בערבה לא תיקנו אלא יום אחד. **רבי ביאר** שהטעם הוא שמצוות לולב בגבולין יש לה עיקר מהתורה יום אחד ולכן תיקנו שבעה ימים זכר למקדש, ואילו ערבה בגבולין אין לה עיקר בתורה כלל ולכן תיקנו בה רק יום אחד בגבולין.

2. **לדעת ריש לקיש** ערבה במקדש מצוותה

שכל אחד (ואפילו בעלי מומים) יטול את

הערבה ויקיף את המזבח. לכן לדעתו מותר

לבעלי מומין להידחק ולהיכנס בין האולם

ולמזבח לצורך מצוות ערבה. **רבי יוחנן**

העיר: שמא אין המצווה בהקפה על ידי

דף מה

מצוות ערבה במקדש

הצליחה נא. רבי יהודה אומר, אני והו

הושיעה נא. ואותו היום מקיפין את המזבח

שבע פעמים. בשעת פטירתן, מה הן

אומרים? יופי לך מזבח, יופי לך מזבח. **רבי**

אליעזר אומר: ליה ולך מזבח, ליה ולך

מזבח. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת,

אלא שהיו מלקטין אותן מערב שבת

1. **משנה:** מצות ערבה כיצד? מקום היה למטה

מירושלים, ונקרא מוצא. יורדין לשם

ומלקטין משם מורביות של ערבה, ובאין

וזוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן

כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו.

בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת,

ואומרים, אנה ה' הושיעה נא, אנה ה'

שראה בני עלייה והם מועטים, ואם שניים הם - הוא ובנו הם.

4. למדנו במשנה **שלדעת רבי אליעזר** אומרים "ליה ולך מזבח, ליה ולך מזבח". **הכוונה היא:** ליה אנחנו מודים שהוא אלקינו ולך אנו משבחין שאתה חביב לפניו לכפר עלינו. ליה אנחנו מודים ולך אנו מקלסין.

5. **שני הסברים נאמרו בדעתו של רבי יוחנן בן ברוקא** שסבור שמביאים ענפים של דקל ולא ערבות. **רב הונא:** נאמר 'כפת' - שנקרא בלשון רבים - אחת ללולב ואחת למזבח. **רבי לוי:** לא מפסוק אלא מסברא, שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל, מה תמר זה אין לו אלא לב אחד, אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים.

ומניחים אותן בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמושו. **רבי יוחנן בן ברוקא אומר:** חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח, ואותו היום נקרא יום חבוט חריות. מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן.

2. מה המקור לכך שהערבות עולות עד למעלה מהמזבח? **אמר רבי אבהו:** "אסרו חג בעבותים (באילנות), עד קרנות המזבח (עד למעלה מהמזבח). לכן היו מביאים ערבות בגובה אחת עשרה אמה ומניחים על יסוד המזבח בשביל שיהיו מוטות אמה על המזבח.

3. **רבי שמעון בר יוחאי** דיבר בשבח עצמו ובשבח **בנו רבי אלעזר**, ואמר בין השאר

דף מו

זמן ברכת הלולב והסוכה, עד מתי אתרוג אסור בהנאה

רק יום אחד. ג. **רבינן אמר רבי יוחנן:** מברכים גם על סוכה וגם על לולב שבעה.

2. **כעין המחלוקת לגבי ברכת סוכה** (האם מברכים פעם אחת על מצווה או אפילו הרבה פעמים כשיש הפסק) **נחלקו תנאים לגבי תפילין** אם מברך פעם אחת ביום או בכל פעם שמניח. למעשה נפסק בתפילין שמברך בכל פעם שמניח (כך פסק אביי ואף רבא כך נהג).

3. **כעין השיטה שמברכים על לולב שבעה** למרות שחיובו רק מדרבנן **מצינו בדברי רב**

1. **ישנם שלש דעות** לגבי זמן ברכת הלולב והסוכה. א. **שמואל:** על לולב מברכים כל שבעה וסוכה יום אחד. הטעם הוא שלולב חיובו רק ביום והלילות הם הפסק בין המצווה של יום אחד למצווה של יום אחר. לעומת זאת בסוכה המצווה היא רצופה כל שבעת הימים. ב. **רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:** מברכים על סוכה שבעה ועל לולב יום אחד. הטעם הוא שסוכה מהתורה בכל שבעת הימים ואילו מצוות לולב מן התורה

- שמברכים על נר חנוכה. אומרים בנוסח הברכה את המילה 'וציונו' משום שציונו בתורה 'לא תסור' או 'שאל אביך ויגדך'.
4. **בברייתא מבואר שמי שעושה סוכה לעצמו מברך בשעת עשייתו ברכת שהחיינו. אם הסוכה היתה בנויה והוא לא חידש בה דבר יברך שהחיינו לכשיכנס בה בחג. רב אשי העיד שראה את הרב כהנא שסידר את ברכת שהחיינו על כוס הקידוש.**
5. **רבי זירא הזהיר שלא יתן אדם לבנו הקטן ביום טוב ראשון את ארבעת המינים משום שקטן קונה מדרבנן ולא יכול להקנות בחזרה לאביו משום שאינו בן דעת.**
6. **לדעת ריש לקיש אתרוג מוקצה רק למצוותו ולכן לאחר שקיים את המצווה, האתרוג מותר בהנאה ביום השביעי. לדעת רבי יוחנן אתרוג מוקצה לכל היום ולכן רק ביום השמיני מותר ליהנות מהאתרוג. לדעת לוי אתרוג אסור אפילו ביום השמיני (רש"י: מתוך שהוקצה בבין השמשות הוקצה לכל היום).**
7. (רש"י: קיימא לן כרבי יוחנן שאתרוג אסור ביום השביעי ומותר ביום השמיני. בעקבות כך נשאלת השאלה: בחוץ לארץ שעושים יומיים מספק, האם האתרוג אסור בשמיני ספק שביעי? לדעת אביי: אסור. לדעת מרימר: מותר. הלכה כאביי ששמיני ספק שביעי אסור.

דף מז

האם שמיני רגל בפני עצמו לעניין ברכת הזמן

1. **בשמיני ספק שביעי לעניין ברכה (תפילה, ברכת המזון וקידוש) לכל הדעות מזכירים 'את יום השמיני חג העצרת הזה' ולא מזכירים את סוכות.**
2. **בשמיני ספק שביעי נחלקו לעניין סוכה. לדעת רב: הוא נחשב שביעי, ולדעת רבי יוחנן הוא נחשב שמיני. יש שהסבירו שבין לרב ובין לרבי יוחנן יושבים בסוכה ונחלקו לעניין ברכה. ויש שהסבירו שהם מסכימים שלא לברך ונחלקו אם יושבים בסוכה. ההלכה היא שיושבים בסוכה ולא מברכים.**
3. **לדעת רבי יוחנן אומרים זמן בשמיני של חג ואין אומרים זמן בשביעי של פסח. רבי חמא בר חנינא הוכיח כרבי יוחנן ששמיני רגל בפני עצמו מכך שלא יושבים בו בסוכה, לא נוטלים בו לולב (ולדעת חכמים אף אין בו ניסוך המים). עוד דיוקים נאמרו בפסוקים להוכיח ששמיני רגל בפני עצמו.**
4. **לדעת רב ששת לא אומרים זמן בשמיני. להלכה אומרים זמן כדעת רבי יוחנן ורב נחמן שכך מוכח מהברייתא ששמיני רגל בפני עצמו לעניין פז"ר קש"ב (האות ז' פירושו ברכת הזמן).**

דף מח

דיני שמיני עצרת, ניסוך המים

1. **משנה:** ההלל והשמחה שמונה כיצד? מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג, כשאר כל ימות החג.
2. בסוכות חייבים לשמוח כפי שנאמר 'ושמחת בחגך'. אם כן למה נצרך הפסוק הנוסף 'והיית אך שמח'? לרבות ליל יום טוב האחרון (ליל שמיני עצרת) לשמחה.
3. **משנה:** סוכה שבעה כיצד? גמר מלאכול, לא יתיר סוכתו, אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד יום טוב האחרון של חג.
4. **אם אין לאדם מקום אחר לאכול שם בשמיני עצרת אלא בסוכה**, כיצד יהיה מותר לו לאכול בסוכה באופן שיהיה ניכר שאינו מתכוון להוסיף על זמן מצוות סוכה? **אם הוא בארץ ישראל** (ואינו צריך לאכול בסוכה בשמיני עצרת): פוסל את הסכך בכך שפוחת מהסכך שיעור ארבעה טפחים. **אם הוא בחו"ל** וצריך לאכול בסוכה בשמיני ספק שביעי, אינו יכול לפסול את הסוכה. הדין הוא שאם מדובר **בסוכה קטנה** שאסור להדליק בה את הנר - ידליק בה את הנר ויראה בכך שאינו מתכוון להוסיף על המצווה. אם מדובר **בסוכה גדולה** שמותר להדליק בה את הנר – יכניס כלי אוכל לסוכה.
5. **משנה:** ניסוך המים כיצד? צלוחית של זהב מחזקת שלשת לגים היה ממלא מן השלוח. הגיעו לשער המים, תקעו והריעו ותקעו. עלה בכבש ופנה לשמאלו, שני ספלים של כסף היו שם. רבי יהודה אומר, של סיד היו, אלא שהיו משחירין פניהם מפני היין. ומנקבין כמין שני חוטמין דקין, אחד מעבה ואחד דק, כדי שיהו שניהם כלין בבת אחת. מערבי של מים, מזרחי של יין. עירה של מים לתוך של יין, ושל יין לתוך של מים -- יצא. רבי יהודה אומר: בלוג היה מנסך כל שמונה. ולמנסך אומרים לו, הגבה ירך, שפעם אחת נסך אחד על גבי רגליו, ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח, ומניחה בלשכה. נשפכה או נתגלתה, היה ממלא מן הכיור, שהיין והמים המגולין פסולים לגבי המזבח.
6. הטעם שפנה הכהן לשמאלו ולא לימינו כרגיל הוא משום שיש חשש שהנסכים יתעשנו בעשן המערכה אם יקיף מסביב.
7. עשו את הנקב של ניסוך היין מעובה ואת הנקב של ניסוך המים דק כדי שיכלו בבת אחת. **אף לדעת חכמים** שכמות המים והיין של הנסכים הייתה שווה, בכל זאת יין הוא

סמך ויוצא לאט, ומים קלילים ויוצאים
מהר.

דף מט

שיתין, מילוי מים מערב שבת לניסוך המים

1. **לדעת רבי יוסי השיתין** (שם נשפכים הנסכים) היו מחוללין ויורדין עד התהום. **לדעת רבי אלעזר בר צדוק** לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדים לשם ומלקטים משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה ובאים ושורפים אותו בקדושה משום שהוא אסור בהנאה, שנאמר 'בקדש הסך נסך שכר לה' - כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה.
2. כאשר מילאו את המים מערב שבת לא מילאו בכלי קודש אלא בכלי חול שלא יפסלו המים בלינה. לכאורה היה ניתן להביא בכלי קודש ולא יכוונו לקדש את המים? **לדעת זעירי**: המים מתקדשים גם שלא מדעת. **לדעת חזקיה ורבי זירא** אינם מתקדשים אלא מדעת, אבל יחשבו שהמים התקדשו לדעת לשם ניסוך המים או לשם נטילת ידים ורגליים לכהנים. (עוד פרטים בגמרא).

דף נ

דין 'גילוי' להדיוט ולגבוה

1. למדנו במשנה שאם נתגלו המים הם נפסלו לניסוך. דין זה מסתדר אף לפי רבי נחמיה שסבור שמועיל סינון לייזן מגולה, כאן לגבוה יש להחמיר יותר משום שנאמר 'הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר ה' צבקות'.

